

จารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์: ศึกษาเปรียบเทียบในด้านเนื้อหา

นิพัทธ์ แยมเดช*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์ ซึ่งเป็นจารึกหลักสำคัญในรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอาณาจักรกัมพูชา ผลการศึกษาพบว่า จารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์มีการสร้างเนื้อหาทั้งลักษณะร่วมที่เหมือนกันและลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน ลักษณะร่วมของเนื้อหาจารึกทั้งสองหลักมีรายละเอียดเหมือนกันในช่วงตอนต้น ตั้งแต่โคลกแรกถึงโคลกที่ 18 ซึ่งเป็นเนื้อหาบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและเนื้อหาที่แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งบันทึกสายตระกูลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ส่วนเนื้อหาจารึกตั้งแต่โคลกที่ 19 เป็นต้นไป มีความแตกต่างอย่างชัดเจน ยกเว้นสิ่งของที่อุทิศถวายแก่เทวรูปบางรายการปรากฏชื่อตรงกันแต่ต่างกันในปริมาณ และลำดับบทและเนื้อหาที่ปรากฏตรงกันในส่วนที่เป็นบทลงท้าย แสดงสารของกษัตริย์ ส่วนเนื้อหาที่มีความแตกต่างจะเห็นได้จากเนื้อหาในส่วนที่เป็นบทสดุดีวีรกรรมพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 การสร้างศาสนสถาน รายการสิ่งของบางส่วนที่ถวายภายในปราสาท การกล่าวถึงชื่อเฉพาะ และเนื้อหาในส่วนบทลงท้าย ซึ่งแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับผู้แต่ง ผลการศึกษาโดยการเปรียบเทียบเนื้อหาจารึกทั้ง

* นักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทยและภาษาตะวันออกภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ติดต่อได้ที่: nipatyamdate@hotmail.com

สองหลัก ทำให้ยืนยันได้ว่าจารึกปราสาทตาพรหมมีอิทธิพลต่อจารึกปราสาทพระขรรค์ ในฐานะที่เป็นต้นแบบเนื้อหาจารึกปราสาทพระขรรค์ ขณะเดียวกันจารึกปราสาทพระขรรค์มีการสร้างเนื้อหาที่แตกต่างจากจารึกปราสาทตาพรหมด้วย

คำสำคัญ: จารึกปราสาทตาพรหม; จารึกปราสาทพระขรรค์; เปรียบเทียบการสร้างเนื้อหา

Ta Prohm and Phra Khan Inscriptions: A Comparative Study of the Content

Nipat Yamdate *

Abstract

This article aims to compare the content of Ta Prohm and Phra Khan Inscriptions, which are important inscriptions of the reign of King Jayavarman VII of the Kingdom of Cambodia. It was found that the contents of the Ta Prohm and Phra Khan Inscriptions share some characteristics but that they have certain unique characteristics which distinguish one from the other. The shared characteristics of the content of these two inscriptions are in the initial chapters, from the first stanza to stanza 18, which are concerned with the worship of the sacred spirit according to Buddhist belief and the account of the genealogy of King Jayavarman VII. However, the contents of the inscription from the stanza 19 onwards are clearly different except for accounts of offerings dedicated to certain sacred images whose names are the same although the quantities of the offerings and the placement of the accounts in the inscriptions are different and for the end of the last chapter, in which is presented a message of the king. On the other hand, the contents which differ are the section praising the heroism of King Jayavarman VII, sections on the building of shrines, lists of

* Doctoral student in Epigraphic Study. Faculty of Archaeology, Silpakorn University. e-mail: nipatyamdate@hotmail.com

the offerings presented in the shrines, sections giving specific names and the portion of the final section giving details about the author. The result of the study comparing the content of the two inscriptions confirms that the Ta Prohm Inscription influenced the Phra Khan Inscription in that it was a model for the creation of the content of the Phra Khan inscription while at the same time the Phra Khan Inscription has its own unique content, which distinguishes it from the Ta Prohm Inscription.

Keywords: Ta Prohm Inscription; Phra Khan Inscription; A Comparative Study of the Content

1. บทนำ

จารึกเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่สะท้อนค่านิยม ความเชื่อ และอุดมการณ์ของสังคมมนุษย์ในอดีต ดังที่ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร (2549, น. 88) ผู้เชี่ยวชาญด้านจารึกกล่าวว่า “ศิลาจารึกจัดเป็นเอกสารอ้างอิงอันดับหนึ่ง ตำนานจัดเป็นเอกสารอ้างอิงอันดับสอง เพราะศิลาจารึกมักจะกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้นและไม่ได้คัดลอกผิดพลาดตกหล่นต่อๆ กัน” ที่น่าสนใจคือ การบันทึกเนื้อหาจารึกลงบนวัตถุประเภทต่างๆ มักประกาศเจตนารมณ์ของผู้แต่งไว้ชัดเจน ตัวอย่างการสดุดีพระเกียรติของกษัตริย์หรือยกย่องผู้นำดังที่เรียกว่า บทประศัสติ (Prasasti) (Monier-Williams, 1960, p. 695) ผู้แต่งจารึกจะตั้งใจแต่งเนื้อหาให้ประณีตงดงาม มีอรรถาธิบายซึ่งเนื้อหาของจารึกในลักษณะดังกล่าวพบเป็นจำนวนมากในประเทศกัมพูชา

จารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์เป็นจารึกหลักสำคัญในอาณาจักรกัมพูชา เนื้อหาจารึกทั้งสองหลักให้รายละเอียดเกี่ยวกับพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในด้านความเป็นวีรบุรุษและพระราชชาติที่ยึดมั่นในคติธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างสูงสุด นอกจากนี้ จารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์ยังมีลีลาการแต่งเป็นบทประศัสติพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่มีเนื้อหาเป็นสัดส่วน ดังที่ Thomas S. Maxwell (2007, p. 12-30) ศึกษาจารึกปราสาทพระขรรค์ ได้แบ่งเนื้อหาจารึกปราสาทพระขรรค์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกเป็นพระราชประวัติพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ได้แก่ โศลกที่ 6-18 ซึ่งแบ่งเนื้อหาในส่วนนี้ออกเป็นเชื้อสายพระราชบิดาของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ตั้งแต่โศลกที่ 13-18 กับส่วนที่สอง เนื้อหาบทประศัสติ ตั้งแต่โศลกที่ 19-31 เนื้อหาเน้นที่ความยิ่งใหญ่ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7

โครงสร้างเนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์มีรายละเอียดที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัททิศ ดิศกุล (2509, น. 52) เรียบเรียงบทความเรื่อง “ศิลาจารึกปราสาทพระขรรค์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7” จากใจความสำคัญของบทความ La stèle de Prah Khan d' Ankor ของยอร์ช เซเดส์ (George Cœdès) ความตอนหนึ่งกล่าวว่าจารึกปราสาทพระขรรค์มีเนื้อหาบางส่วนคล้ายกันกับจารึกปราสาทตาพรหมและมีรายละเอียดบางส่วนต่างกัน

ด้วย ดังที่ว่า “จารึก 18 บทแรกคล้ายกับจารึกที่ปราสาทตาพรหม คือบทที่ 1-3 สรรเสริญพระรัตนตรัย บทที่ 4 สรรเสริญพระโพธิสัตว์โลเกศวร และบทที่ 5 สรรเสริญนางปรัชญาปารมิตา บทที่ 6-18 กล่าวถึงราชสกุลวงศ์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งมีผิดเพี้ยนไปจากศิลาจารึกปราสาทตาพรหมแต่เพียงเล็กน้อย ตั้งแต่บทที่ 19-31 ก็เป็นคำสรรเสริญพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งผิดแผกไปจากจารึกปราสาทตาพรหมบ้าง”

เนื้อหาที่เหมือนกันระหว่างจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์ นั้น นิพัทธ์ แยมเดช (2558, น. 465-466) ศึกษาจารึกปราสาทตาพรหมอย่างละเอียด โดยวิเคราะห์ข้อสังเกตในจารึกปราสาทตาพรหม ผลการศึกษาส่วนหนึ่งชี้ให้เห็นความเหมือนกันของเนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์ นอกจากนี้เนื้อหาช่วงตอนต้นเรื่องจะปรากฏรายละเอียดพ้องกันแล้ว เนื้อหาในส่วนที่เป็นรายการสิ่งของถวายแก่เทวรูปและรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับความเคลื่อนไหวภายในศาสนสถาน มีเนื้อหาบางส่วนในจารึกทั้งสองหลักที่ตรงกันและใกล้เคียงกัน นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่าข้อสังเกตในจารึกปราสาทตาพรหมเป็นกลวิธีการสร้างเนื้อหาจารึกที่ส่งอิทธิพลต่อการเขียนจารึกปราสาทพระขรรค์ด้วย ข้อสรุปดังกล่าวพิจารณาจารึกทั้งสองหลักซึ่งอยู่ร่วมยุคสมัยเดียวกันและมีข้อสังเกตที่สอดคล้องกัน แต่ในงานศึกษาดังกล่าวเป็นแต่ตั้งข้อสังเกตเนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์ที่เหมือนกันเท่านั้น ยังไม่ได้ขยายผลศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาจารึกทั้งสองหลักให้เห็นรายละเอียดอย่างชัดเจน

รายละเอียดเนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์ ดังที่นักวิชาการตั้งข้อสังเกตถึงความเหมือนและความแตกต่างดังกล่าว หากศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาจารึกทั้งสองหลักอย่างละเอียด จะทำให้สามารถจำแนกรายละเอียดเนื้อหาในจารึกทั้งสองหลักได้ชัดเจน เห็นลักษณะเฉพาะของเนื้อหาในจารึกทั้งสองหลัก รวมทั้งเข้าใจวัตถุประสงค์ของการเขียนจารึกทั้งสองหลักได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์ โดยจะชี้ให้เห็นว่าเนื้อหาของจารึกทั้งสองหลักมีลักษณะร่วมและลักษณะที่แตกต่างอย่างไรและการศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาของจารึกแสดงให้เห็นถึงความเป็นต้นแบบของจารึกหลักหนึ่งที่ส่งอิทธิพลมายังจารึกอีกหลักหนึ่งได้อย่างไร

3. สมมติฐานของการศึกษา

เนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์มีรายละเอียดที่สอดคล้องกันและรายละเอียดบางประการที่ผู้แต่งเน้นเนื้อหาให้แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาช่วงเวลาการแต่งจารึก โครงสร้างเนื้อหา รายละเอียดของเนื้อหา และการสร้างสรรค์อঙ্กการในจารึก จารึกปราสาทตาพรหมซึ่งแต่งขึ้นก่อนอาจเป็นต้นแบบของการแต่งจารึกปราสาทพระขรรค์ในเวลาต่อมา

4. ขอบเขตของการศึกษา

ผู้ศึกษาใช้ฉบับแปลจารึกปราสาทตาพรหมเป็นภาษาไทยจากวิทยานิพนธ์เรื่อง "การศึกษาอঙ্กการในจารึกปราสาทตาพรหมของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7" ของภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนฉบับแปลจารึกปราสาทพระขรรค์เป็นภาษาไทย ผู้วิจัยใช้ฉบับแปลของจิริพัฒน์ ประพันธ์วิทยา ตีพิมพ์บทความจารึกปราสาทพระขรรค์ในนิตยสารไทย-การตะ เมื่อ พ.ศ.2531

5. รายละเอียดเบื้องต้นของจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์

จารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์สร้างขึ้นในช่วงที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นกษัตริย์ปกครองอาณาจักรกัมพูชา หลังจากที่พระองค์ทรงมีชัยชนะเหนือกองทัพจามแล้ว พระราชภารกิจของพระองค์เมื่อขึ้นครองราชย์ก็คือการพัฒนาประเทศจนเจริญรุ่งเรืองสูงสุด (อุไรศรี วรตะริน, 2545, น. 89) พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงสถาปนาปราสาทตาพรหมและปราสาทพระขรรค์เพื่อเป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาและสร้างจารึกประดิษฐานไว้ภายในปราสาทด้วย จะเห็นได้จากภูมิหลังของจารึกปราสาทตาพรหมที่สร้างขึ้นเมื่อมีการสถาปนาปราสาทตาพรหมในปีมหาศักราช 1108 หรือพุทธศักราช 1729 โดยพระบรมราชโองการของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ให้เป็นราชวิหารแห่งพระราชมารดา (*Cœdès*, 1906, p. 75) ภายในปราสาทตาพรหมเป็นที่ตั้งพระรูปของพระนางศรีชัยราชจุฑามณีในรูปลักษณะของพระนางปรัชญาปารมิตา ซึ่งเป็นเทวีแห่งปัญญา (Kapur & Sahai, 2007, p. 29)

การก่อสร้างปราสาทตาพรหมบ่งชี้ว่าพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงอุทิศบุญกุศลที่ทรงสั่งสมถวายแด่พระราชมารดาของพระองค์ (Freeman & Jacques, 2009, p. 136) ส่วนจารึกปราสาทพระขรรค์สร้างขึ้นช่วงหลังที่มีการก่อสร้างปราสาทตาพรหมแล้ว คือ ราวปีมหาศักราช 1113 หรือพุทธศักราช 1734 (*Cœdès*, 1941, p. 288) พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงสร้างปราสาทพระขรรค์เพื่ออุทิศให้แก่พระเจ้าศรีธรณีนทรวรมันที่ 2 ผู้เป็นพระราชบิดา (สุภรณ์ อัครสันโสภณ, 2513, น. 166) ภายในปราสาทพระขรรค์เป็นที่ประดิษฐานรูปประติมากรรมพระเจ้าศรีธรณีนทรวรมันที่ 2 ในรูปลักษณะของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร (Jacques, 1999, p. 138) ซึ่งนิยมเรียกกันในแหลมอินโดจีนว่าพระโพธิสัตว์โลกेश्वर อันเป็นสัญลักษณ์แห่งความเมตตากรุณา (หม่อมเจ้าสุภัททิศจิตกุล, 2539, น. 12)

การสร้างรูปเคารพพระนางศรีชัยราชจุฑามณีและพระเจ้าศรีธรณีนทรวรมันที่ 2 ภายในปราสาทตาพรหมและปราสาทพระขรรค์ดำเนินตามคตินิยมความเชื่อทางพระพุทธศาสนานิกายมหายาน ดังนั้น จารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์

จึงเป็นจารึกที่คู่กันสอดคล้องกับปราสาททั้งสองหลัง ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาและเป็นสัญลักษณ์แทนพระราชบิดาและพระราชมารดาของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ด้วยเหตุนี้เนื้อความจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์จึงบันทึกรายละเอียดความเคลื่อนไหวของการก่อสร้างปราสาท การแสดงความจงรักภักดีของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่มีต่อพระราชบิดาและพระราชมารดา อีกทั้งสะท้อนคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาอย่างละเอียด

จารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์ บันทึกข้อความลงบนศิลาจารึกแท่งสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีลายบัวอยู่บนฐาน บนยอดจารึกมีลายสลักดอกบัวเหมือนกัน ขนาดของจารึกทั้งสองหลักมีความสูงและความกว้างใกล้เคียงกัน คือ สูง 1.85 เมตร กว้างด้านละ 58 เซนติเมตร จารึกทั้ง 2 หลัก มีเนื้อหาครบทั้ง 4 ด้าน จารึกปราสาทตาพรหมมี 74 บรรทัด จารึกปราสาทพระขรรค์มี 72 บรรทัด (Caedès, 1941, p. 255) ลักษณะรูปตัวอักษรที่บันทึกลงบนศิลาวัตถุมีลักษณะสี่เหลี่ยมตามแบบอย่างอักษรขอมโบราณ พุทธศตวรรษที่ 18 เนื้อหาที่บันทึกแต่งเป็นโคลงภาษาสันสกฤต ประกอบด้วยฉันท์หลายชนิด กล่าวคือจารึกปราสาทตาพรหมใช้ฉันท์ 6 ชนิด ได้แก่ วสันตติลกฉันท์ อุปชาติฉันท์ อินทรวชรา ศารทูลวิกิริทฉันท์ อารยาฉันท์ และอนุษฏุฉันท์ ส่วนจารึกปราสาทพระขรรค์ใช้ฉันท์ 7 ชนิด ได้แก่ วสันตติลกฉันท์ อุปชาติฉันท์ อินทรวชรา ศารทูลวิกิริทฉันท์ อารยาฉันท์ อนุษฏุฉันท์ และมालินีฉันท์

เนื้อความในจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์เป็นบทสดุดีพระเกียรติคุณพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เช่นเดียวกัน เนื้อหาจารึกทั้งสองหลักแสดงรายละเอียดของศาสนสถาน รายละเอียดกิจกรรมทางศาสนา รายการสิ่งของที่อุทิศถวายแก่เทวรูปจำนวนมาก และโครงสร้างเนื้อหามีการลำดับความใกล้เคียงกันมาก ที่น่าสนใจในตอนท้ายของเนื้อความในจารึกปราสาทตาพรหมระบุชื่อผู้แต่ง คือ เจ้าชายศรีสุรยกุมาร พระโอรสผู้ประสูติจากพระอัครมเหสี (Kapur & Sahai, 2007, p. 56) ส่วนเนื้อความในตอนท้ายจารึกปราสาทพระขรรค์ระบุชื่อผู้แต่ง คือ เจ้าชายวีรกุมาร พระโอรสของพระนางราเชนทรเทวี พระมเหสีของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (Caedès, 1941, p. 301)

จากข้อมูลที่ระบุชื่อผู้แต่งในจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์ แสดงว่าจารึกทั้งสองหลักผู้ประพันธ์ไม่ใช่คนเดียวกัน แต่เป็นบุคคลที่อยู่ในราชสำนักของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 อย่างใกล้ชิด กล่าวคือ ผู้แต่งจารึกทั้งสองหลักล้วนเป็นพระโอรสที่ประสูติจากพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แต่ประสูติจากพระมเหสีคนละองค์กัน (สุภรณ์ อิศวสันโสมณ, 2513, น. 176-177)

6. ลักษณะร่วมของเนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์

โครงสร้างเนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ปรากฏรายละเอียดตรงกัน ดังต่อไปนี้ (1) บทบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา (2) เนื้อหาเกี่ยวกับพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 โดยการบันทึกเชื้อสายวงศ์ตระกูล (3) เนื้อหาเกี่ยวกับรายการสิ่งของที่อุทิศถวายภายในศาสนสถาน และ (4) เนื้อหาในส่วนที่เป็นบทลงท้าย ซึ่งเป็นสารของกษัตริย์ เมื่อพิจารณาโครงสร้างเนื้อหาทั้ง 4 ส่วนข้างต้น พบว่ามีลักษณะร่วม ดังนี้

6.1 บทบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

เนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์ช่วงตอนต้นเป็นบทประณามพจน์บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนานิกายมหายาน ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ พระโพธิสัตว์โลกศวร และพระนางปรัชญาปารมิตา เนื้อหาส่วนนี้ของจารึกทั้งสองหลักปรากฏโคลงลำดับที่ 1 จนถึงโคลงลำดับที่ 5 เช่นเดียวกัน มีรูปแบบฉันทลักษณ์ตรงกัน คือ ใช้รูปแบบวสันตดิถีฉันทโนโคลงที่ 1 ถึงโคลงที่ 4 ส่วนเนื้อหาโคลงที่ 5 ใช้อุปชาติฉันท เนื้อหาทั้ง 5 โคลงสรุปรายละเอียดดังนี้ โคลงที่ 1 เนื้อหาบูชาพระพุทธเจ้า ผู้แบ่งพระกายออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ธรรมกาย สัมโภคกาย และนิรมานกาย โคลงที่ 2 เนื้อหาบูชาพระธรรม ซึ่ง

เป็นหนทางแห่งพระโพธิญาณอันประเสริฐ เป็นที่กราบไหว้บูชา และพระธรรมยังจัดกิเลสที่อยู่ภายในใจ โคลกที่ 3 เนื้อหาบูชาพระสงฆ์ ผู้ที่ได้ปลดปล่อยตนเองจากความยึดมั่นถือมั่น พระสงฆ์เป็นผู้ยึดมั่นอยู่ในผลประโยชน์ของผู้อื่นที่ยังยึดติดอยู่อย่างต่อเนื่อง และเป็นผู้ที่กล่าวถึงบ่อเกิดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ โคลกที่ 4 เนื้อหาบูชาพระโพธิสัตว์โลกศเวตรผู้ทรงเป็นเหมือนต้นปาริชาติที่เคลื่อนที่ได้ เป็นที่เกิดแห่งเดียวที่ทำให้กำเนิดผลซึ่งคนทั้งสามโลกต่างต้องการ และ โคลกที่ 5 เนื้อหาบูชาพระนางปรัชญาปารมิตา ผู้ประกอบไปด้วยคุณสมบัติทั้งหลาย ซึ่งบุคคลจะมองเห็นได้โดยคนที่มิปัญญา (จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทย์, 2531, น. 81-82) จากเนื้อหาทั้ง 5 โคลกดังกล่าว จะเห็นว่าคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนานิกายมหายานปรากฏอย่างเด่นชัดในราชสำนักของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ก่อนหน้านั้นในสมัยก่อนพระนครพระพุทธศาสนานิกายมหายานและหินยานไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีความสำคัญต่อราชสำนักกัมพูชา คงปรากฏหลักฐานเป็นพระพุทธรูปศิลปะสมัยต่างๆ และจารึกของขุนนางในปราสาทหลังเล็กๆ เท่านั้น (กังวล คัชชิตา, 2550, น. 129) ดังนั้น เมื่อราชสำนักกัมพูชาอยู่ในช่วงสมัยที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงนับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายานเช่นเดียวกับพระราชบิดาของพระองค์ รวมทั้งทรงอภิเษกสมรสกับธิดาตระกูลเก่าแก่ที่นับถือพระพุทธศาสนา (หม่อมเจ้าสุภัททิศ ดิศกุล, 2547, น. 19) จารึกที่ประพันธ์ขึ้นไม่ว่าจะเป็นจารึกที่พระราชโอรสหรือพระมเหสีของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แต่งขึ้นจึงเปิดเรื่องด้วยบทบูชาพระรัตนตรัยอยู่เสมอ

6.2 เนื้อหาเกี่ยวกับพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 โดยการบันทึกเชื้อสายวงศ์ตระกูล

เนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์โคลกที่ 6-18 แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 โดยการบันทึกเชื้อสายวงศ์ตระกูลของพระองค์ ผู้แต่งจารึกทั้งสองหลักคงรายละเอียดพื้นหลังเชื้อสายวงศ์ตระกูลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 โดยมีเนื้อหาที่เหมือนกัน ไม่ได้เพิ่มเติมหรือดัดแปลงแก้ไข ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าเนื้อหาดังกล่าวมีความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นบทประพันธ์ที่ยกย่องเชื้อสายวงศ์ตระกูลมหิรปุระที่สืบต่อมาถึงพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เนื้อหาส่วนนี้ในจารึกทั้งสองหลักจะให้รายละเอียดบุคคลสำคัญต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับพระเจ้าชัยวรมัน

ที่ 7 นับย้อนไปตั้งแต่ต้นบูรพกษัตริย์ต้นวงศ์พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 คือ พระเจ้าศุทรวรมัน และต้นวงศ์ทางฝ่ายพระราชมารดา คือ พระนางกัมพูชราชลักษมี และพระนามบุคคลสำคัญเรียงลำดับสืบต่อมา รายละเอียดที่กล่าวถึงภูมิหลังทางเชื้อสายวงศ์ตระกูลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นการประกาศความชอบธรรมในการขึ้นครองราชย์ เมื่อพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ปกครองราชอาณาจักรกัมพูชาได้อย่างเหมาะสมเพราะเชื้อสายของพระองค์สืบต่อมาจากบูรพกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ในอดีต มีการรับรองถึงความบริสุทธิ์ของวงศ์ตระกูลที่ต่อเนื่องกันมาอย่างยาวนาน

เนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์โดยรวมตั้งแต่ โสลกที่ 6-18 ผู้ประพันธ์กล่าวถึงบุคคลสำคัญในสายตระกูลพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องกับเชื้อสายของพระองค์ดังนี้ (1) พระเจ้าศุทรวรมัน (2) พระเจ้าเศรษฐวรมัน (3) พระนางกัมพูชราชลักษมี (4) พระเจ้าภววรมันที่ 1 (5) พระเจ้าหรรษวรมัน (6) พระนางชัยราชจุทามณี (7) พระเจ้าชัยวรมันที่ 6 (8) พระเจ้ามเหศวราทิตยะ (9) พระเจ้าสุวรมันที่ 2 (10) พระนางราชปตินทรลักษมี (11) พระเจ้าธรมินทรวรมันที่ 2 (12) พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พระนามบุคคลสำคัญร่วมเชื้อสายพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ดังกล่าวนี้ สังเกตได้ว่าผู้สร้างเนื้อหาไม่เพียงให้ข้อเท็จจริงโดยโยงความสัมพันธ์ของบุคคลสำคัญตามลำดับชั้นเท่านั้น แต่ยังนำเสนอคุณลักษณะที่ยิ่งใหญ่สมบูรณ์ของวงศ์ตระกูล รวมทั้งพระคุณลักษณะอันเลิศของบุคคลสำคัญด้วย ที่น่าสังเกตคือเมื่อพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ประสูติ ผู้แต่งจารึกทั้งสองหลักแสดงภาพสะท้อนในแง่จินตนาการว่าพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 มิได้ทรงถือกำเนิดมาแบบมนุษย์โดยทั่วไป หากแต่เป็นผลงานการสร้างสรรคโดยพระพรหม เทพผู้สร้างที่ได้สร้างพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ให้เป็นต้นแบบมนุษย์ ในส่วนภาพลักษณ์ด้านความงามว่าราวกับพระกามเทพ และความรุ่งเรืองเพราะพระลักษมีหรือพระศรีมาสถิตที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นการใช้ อลังการสร้างภาพลักษณ์พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งปรากฏทั้งจารึกปราสาทตาพรหม และจารึกปราสาทพระขรรค์

6.3 เนื้อหาเกี่ยวกับรายการสิ่งของที่อุทิศถวายภายในศาสนสถาน

เนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์มีสิ่งของบางรายการที่ระบุไว้ตรงกัน แตกต่างกันตรงลำดับของคำประพันธ์และบรรทัดข้อความที่จารึกไม่ตรงกันเท่านั้น ดังที่ ยอร์ช เซเดส์ (George Coedès) ให้ความเห็นว่า “เนื้อหาในจารึกปราสาทพระขรรค์ก็คล้ายคลึงกับจารึกที่ปราสาทตาพรหม และเป็นการง่ายที่จะจัดทำรายการเปรียบเทียบรายรับและรายจ่ายของโบราณสถานทั้งสองแห่งนี้” (สุภรณ์ อัสวสันโสภณ, 2513, น. 170) เนื้อหาเกี่ยวกับรายการสิ่งของที่อุทิศถวายภายในศาสนสถานจำแนกรายละเอียดได้ดังนี้

6.3.1 รายการสิ่งของประเภทที่เป็นพืชผล อาหาร และของเหลว

รายการสิ่งของประเภทที่เป็นพืชผล อาหาร และของเหลวที่ปรากฏร่วมกันในจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์มีหลายชนิด ได้แก่ (1) ข้าวสารสำหรับหุงต้มทำอาหาร ข้าวสารที่ไม่หัก ข้าวสารสำหรับใช้บูชา ข้าวเปลือก ข้าวสุก (2) งาม น้ำมันงา (3) ถั่วเขียว (4) พริกไทย (5) เนยใส (6) นมเปรี้ยว (7) นมสด (8) น้ำผึ้ง (9) น้ำอ้อย (10) น้ำมันจากผลไม้ (11) ผักและผลไม้ และ (12) ขี้ผึ้ง นอกจากนี้ยังมีการระบุสิ่งของที่เรียกว่า “โคภิกษา” พบในจารึกปราสาทตาพรหมโคลกที่ 89 และโคลกที่ 120 และพบในจารึกปราสาทพระขรรค์โคลกที่ 90 สันนิษฐานว่า โคภิกษาน่าจะเป็นอาหารของวัว เพราะเนื้อหาจารึกบันทึกว่ามีสัตว์เลี้ยงอาทิ แม่วัว ลูกวัว ม้า อาศัยอยู่บริเวณปราสาทด้วย

6.3.2 รายการสิ่งของประเภทที่เป็นผ้าและเครื่องนุ่งห่ม

รายการสิ่งของประเภทเครื่องนุ่งห่มที่อุทิศถวายแก่เทวรูปภายในปราสาทตาพรหมและปราสาทพระขรรค์เป็นคติการบูชาเทพซึ่งมีสถานะอันศักดิ์สิทธิ์สมควรแต่งกายเครื่องนุ่งห่มอย่างดีแบบเดียวกับบุคคลชั้นสูง (ผาสูก อินทราชูร, 2520, น. 20) ดังที่จารึกปราสาทพระขรรค์กล่าวถึงผ้าห่มสีขาวและสีแดงที่เป็นเครื่องทรงเหมาะสมสำหรับเทพและเครื่องนุ่งห่มเช่นเครื่องทรง เมื่อพิจารณาเนื้อหาจารึกทั้งสองหลักพบว่าผู้แต่งบันทึกรายการสิ่งของประเภทที่เป็นผ้าและเครื่องนุ่งห่ม ได้แก่ (1) เครื่องทรง

สำหรับเทพ (2) ผ้าไหมและผ้าสำหรับกันยุงทำด้วยไหม และ (3) ผ้าคลุมเตียงซึ่งจารึกปราสาทพระขรรค์กล่าวถึงผ้าคลุมเตียงสีเหลืองแก่

6.3.3 รายการสิ่งของประเภทที่เป็นสิ่งของเครื่องใช้ วัตถุโลหะ และเครื่องประดับ

จารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์บันทึกรายการสิ่งของประเภทที่เป็นสิ่งของเครื่องใช้ วัตถุโลหะ และเครื่องประดับเพื่อถวายบูชาแก่เทวรูปเป็นจำนวนมาก รายละเอียดในส่วนนี้จะสะท้อนให้เห็นพระราชศรัทธาของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่ทรงแสดงความเคารพต่อเทวรูปที่สร้างไว้ภายในปราสาทเพราะสิ่งของถวายเหล่านี้ปรากฏรายชื่อตรงกัน ได้แก่ (1) เตียงนอน ที่นอนแบบจีนที่ทำด้วยหญ้า (2) หมอน (3) แหวนทองคำ (4) ทองคำ (5) ทองแดง (6) หีบเงิน (7) กลองขนาดเล็ก ดลัษขนาดเล็ก (ใส่ของหอม) (8) แก้วไพฑูรย์ (9) ทับทิม (10) ไช้มุก (11) ดิบุกสีขาว (12) เงิน และ (13) ตะกั่ว ตะกั่วสีดำ

6.3.4 แสดงรายละเอียดสิ่งมีชีวิต ที่อยู่อาศัย และสิ่งก่อสร้าง

เนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์มีการระบุถึงสิ่งมีชีวิตทั้งคนและสัตว์ กล่าวถึงที่อยู่อาศัยและสิ่งก่อสร้าง ปรากฏรายละเอียดตรงกัน จะเห็นได้จากการระบุถึงผู้ชาย หญิงรับใช้ และหญิงพื่อนรำประกอบกิจกรรมรื่นเริง ทางศาสนาบริเวณปราสาทตาพรหมและปราสาทพระขรรค์ มีคนอุทิศรายการสิ่งของต่างๆ หรือเครื่องบูชาจำนวนมาก ที่น่าสนใจคือ จารึกทั้งสองหลักชี้ให้เห็นว่าบุคคลที่รวมตัวกันที่ปราสาทมีหลากหลายสถานภาพ ดังพบว่ามีทั้งทาส นักบวชผู้ปฏิบัติธรรม อาจารย์ ผู้อาศัยที่เป็นนักเรียน ผู้ชายที่เป็นหัวหน้า ผู้หญิงและผู้ชายที่อยู่ในหมู่บ้าน นอกจากนี้เนื้อหาจารึกทั้งสองหลักยังระบุถึงสัตว์เลี้ยง ดังเช่น ม้า ช้าง รวมทั้งที่อยู่อาศัยและสิ่งก่อสร้าง ได้แก่ สิ่งก่อสร้างที่ทำด้วยทองมีปราสาทเป็นต้น อาคารสูงและปราสาท ปราสาทที่มีหลังคาเป็นชั้นๆ มีหมู่บ้านที่ผู้มีใจศรัทธามอบให้เป็นทรัพย์สินสมบัติของศาสนสถานทั้งสองแห่ง มีการกล่าวถึงที่อยู่อาศัยที่ทำด้วยหิน กำแพงศิลาแลง สระน้ำ และเทวรูป

6.3.5 รายการสิ่งของประเภทที่เป็นไม้หอมและเครื่องหอม

จารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์กล่าวถึงสิ่งของถวายที่เป็นไม้หอมและเครื่องหอมไว้ตรงกัน ได้แก่ (1) ยางสน หรือน้ำมันสน (2) ไม้จันทน์ (3) ไม้กฤษณา (4) การบูร หนึ่ง ไม้หอมและเครื่องหอมเหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องสักการะบูชาแก่เทวรูปที่เป็นมณฑลตามคติการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทางศาสนา นอกจากนี้ เครื่องหอมดังเช่นน้ำมันสนหรือการบูรยังมีสรรพคุณในทางยาบำบัดโรคด้วย

6.4 เนื้อหาในส่วนที่เป็นบทลงท้าย ซึ่งเป็นสารของกษัตริย์

รายละเอียดในส่วนบทลงท้ายของจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์มีเนื้อหาตรงกัน จะเห็นได้ว่าจารึกทั้งสองหลักจารเนื้อหาความเป็นสารของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ได้อย่างน่าประทับใจ รายละเอียดที่เหมือนกันปรากฏในจารึกปราสาทตาพรหมโคลกที่ 142-144 ส่วนจารึกปราสาทพระขรรค์ปรากฏรายละเอียดในโคลกที่ 173-176 ซึ่งแสดงออกถึงความจงรักภักดีที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 มีต่อพระราชบิดาและพระราชมารดาด้วยการก่อสร้างความมั่งคั่งแห่งพระธรรม คือ ก่อสร้างปราสาทขึ้น และกล่าวถึงความทุกข์อันวิปโยคของมนุษย์ผู้ที่ขาดทั้งบิดาและมารดา ดังนั้นเมื่อประจักษ์ถึงอุปการคุณอันประเมินค่ามิได้ของบิดาและมารดาแล้ว จึงทำบุญกุศลถวายอย่างยิ่งใหญ่ คือ บุญกิริยาวัตถุในการก่อสร้างปราสาท พร้อมกับทรงฝากฝังใหล่อนุชนรุ่นต่อไปห่วงหาพันสิ่งก่อสร้างภายในศาสนสถานแห่งนี้ (จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา, 2531, น. 85; นิพัทธ์ แยมเดช, 2558, น. 166-168)

โดยภาพรวมนอกจากจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์จะมีเนื้อหาที่เหมือนกันแล้ว การศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาของจารึกทั้งสองหลักยังพบว่ามีเนื้อหาที่เน้นสาระสำคัญบางส่วนซึ่งมีรายละเอียดแตกต่างกันด้วย

7. ความแตกต่างของเนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์

เนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์ในส่วนที่มีรายละเอียดแตกต่างกัน ได้แก่ (1) เนื้อหาในส่วนที่เป็นบทสวดวิโรกรรมพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (2) การสร้างศาสนสถาน (3) รายการสิ่งของบางส่วนที่ถวายภายในปราสาท และ (4) การกล่าวถึงชื่อเฉพาะ และ (5) เนื้อหาในส่วนบทลงท้าย ดังนี้

7.1 เนื้อหาในส่วนที่เป็นบทสวดวิโรกรรมพระเจ้าชัยวรมันที่ 7

จารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์มีเนื้อหาหลักร่วมกัน คือ การสวดวิโรกรรมสมเด็จพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เมื่อพิจารณาเนื้อหาจารึกทั้งสองหลักอย่างละเอียด พบว่า ผู้แต่งจะเน้นลีลาการยกย่องกษัตริย์ให้เป็นแบบฉบับของตนแตกต่างกัน เนื้อหาในจารึกปราสาทตาพรหมจะเน้นให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ว่าทรงมีความรู้เรื่องอย่างมาก จนเป็นที่พอพระทัยพระเทวีแห่งแผ่นดิน (พระนางปฤถวี) ซึ่งรับพระองค์ไว้เป็นพระสวามี อีกทั้งพระเกียรติยศของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ยังขจรขยายไปทั่วทั้งฝั่งมหาสมุทร ภูเขา และป่าไม้ จนกระทั่งเทียบเท่ากับมหาสมุทรและโลกทั้งสาม ภาพลักษณ์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 จะเน้นในทางกษัตริย์ผู้ทรงธรรม แสดงให้เห็นความมีน้ำพระทัยเมตตา กล่าวคือ มีการยกให้อาตมน์ของพระองค์เองเป็นทั้งที่ตั้งของความสุขและความทุกข์แห่งสัตว์โลกทั้งหลาย ดังเนื้อความต่อไปนี้

อาตมน์แม้จะแตกต่างอย่างมากในสัตว์โลกที่มีหลายประการ และหลายชนิด แต่ความเป็นหนึ่งเดียวของอาตมน์ของพระองค์ เป็นความจริงที่ชัดเจน เพราะว่าพระองค์ใส่ความสุขและความทุกข์ของสัตว์โลกทั้งหลายไว้ที่อาตมน์ คือ พระหทัยที่จงามของพระองค์

(นิพัทธ์ แยมเดช, 2558, น. 131)

จารึกปราสาทตาพรหมยังแสดงให้เห็นความมีน้ำพระทัยเมตตาของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งพระราชทานอภัยโทษให้แก่ข้าศึก จะเห็นได้จากเหตุการณ์ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เสด็จไปทำสงครามที่อาณาจักรจามปา ถึงแม้พระองค์จะทรงมีชัยชนะจับกษัตริย์เมืองจามปาได้แล้วแต่ก็ทรงปล่อยไม่ได้ทำอันตรายแต่อย่างใด จารึกปราสาทตาพรหมแสดงภาพลักษณ์ว่าพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 มีโชกษัตริย์ที่มีน้ำพระทัยโหดร้ายดังที่ว่า

เมื่อพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เสด็จมาที่เมืองจามปา ในการสงคราม ได้ทรงจับกษัตริย์ของเมืองนั้น และได้ทรงปล่อย ราวกับว่าน้ำอมฤต คือ ชีวิตประวัติของพระองค์ที่ถูกได้ยिनแล้ว และถูกนำมาด้วยกระพุ่มมือโดยกษัตริย์องค์อื่น แล้วรดลงบนศีรษะ กษัตริย์จามปาพระองค์นั้น เพื่อจะทำความร้อนที่เกิดขึ้นจากไฟ คือ อำนาจของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ให้ดับลง

(นิพัทธ์ แยมเดช, 2558, น. 132)

เมื่อพิจารณาเนื้อหาจารึกปราสาทพระขรรค์ในส่วนบทสดุดีวีรกรรมพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แสดงรายละเอียดภาพลักษณ์พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่โดดเด่นที่สุด คือ ทรงเป็นกษัตริย์ยอดนักรบ เนื้อหาจารึกหลายบทยืนยันว่าพระองค์มีความยิ่งใหญ่ในสมรภูมิลบและทรงมีชัยชนะข้าศึกได้อย่างง่ายดาย ตัวอย่างเช่นเนื้อหาในบทที่ 23 ผู้แต่งเปรียบพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นไฟเอราวัณ (หมายถึงไฟที่เกิดจากในมหาสมุทร) โดยพระราชอำนาจของพระองค์ได้เผาไหม้ศัตรูเหมือนไฟที่ลุกไหม้บนกองของดิลได้ อย่างง่ายดาย นอกจากนี้พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ยังเปรียบเป็นไฟฟ้า และเป็นพระจันทร์ในหมุดดอกบัว ดังเนื้อความต่อไปนี้

พระองค์เป็นไฟเอราวัณ ที่กองของดิลคือกองทัพของศัตรู (หรือในทะเลคือกองทัพของศัตรู) และเป็นไฟฟ้าในป่าคืออาวุธของศัตรู เป็นพระจันทร์ในหมุดของดอกบัว คือราชาของศัตรูของพระองค์ที่มานอบน้อม อำนาจของพระองค์ (แผ่กระจายไป) เหมือนแสงของอาวุธของพระนารายณ์

(จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา, 2531, น. 85)

เนื้อหาจารึกปราสาทพระขรรค์ ในบทที่ 25 แสดงให้เห็นภาพลักษณ์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในด้านความเป็นกษัตริย์ “ยอดนักรบ” ได้อย่างชัดเจน ดังที่พรรณนาภาพกลางสมรภูมिरบอันดุเดือดระหว่างกองทัพของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 กับกองทัพของข้าศึก พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 มีความกล้าหาญเป็นอย่างยิ่ง พระขรรค์ของพระองค์เป็ยกชุ่มไปด้วยเลือดของข้าศึก ขณะที่เหล่าข้าศึกต่างเกรงกลัวในความทรงอำนาจของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ดังที่ว่า

ในที่รบ พวกพระราชา เมื่อทรงเห็นพระขรรค์สีเขียวเข้ม ที่แดงจนไปด้วยเลือดและที่เหลืองอร่ามด้วยทอง ที่พระองค์กวัดแกว่งทางด้านขวาและทิมแทงไปทางด้านหน้าอย่างน่าอัศจรรย์ต่างก็วางอาวุธแล้วน้อมไหว เหมือนกับมีความกลัวว่าจะได้รับอันตรายจากธนูของพระอินทร์ (สายฟ้า)

(จिरพัฒน ประพันธ์วิทยา, 2531, น. 85)

ผู้แต่งจารึกปราสาทพระขรรค์แสดงภาพลักษณ์พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ว่าทรงเป็นกษัตริย์ที่มีน้ำพระทัยกว้างขวาง พระราชทานรางวัลแก่ผู้ที่ทำความดีความชอบอย่างมากและเน้นให้เห็นว่าพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงเป็นกษัตริย์ที่มีความฉลาดเยี่ยงนักปราชญ์ เปรียบเหมือนกับปาณินซึ่งเป็นนักไวยากรณ์ภาษาสันสกฤตอันลือชื่อ ตัวอย่างเนื้อความที่เด่นมาก คือ เนื้อหาสดุดีพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ว่าฉลาดรอบรู้ทางไวยากรณ์สันสกฤต ดังนี้

พระองค์เป็นที่รู้จักกันทั่วไปตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ว่าเป็นปาณิน ผู้ชอบคำที่ถูกต้อง ผู้ทำให้คำนามเพิ่มขึ้นด้วยการประกอบปัจจัย สตุ (อตุ, อาน, มาน) และด้วยการเปลี่ยนสระเป็นชั้นคุณและวฤทธิ ผู้คงแก่เรียน ผู้จัดระเบียบของตัวอักษร ผู้ให้คำว่า ทुरुหตุ เป็นคำยกเว้น ผู้ได้รับการไหว้โดยพระศิวะ ผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง

(จिरพัฒน ประพันธ์วิทยา, 2531, น. 85)

เนื้อหาจารึกปราสาทพระขรรค์ที่โดดเด่นอีกประการหนึ่ง คือ การแสดงให้เห็นพระราชกรณียกิจของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทางด้านศาสนา โดยทรงส่งเสริมศาสนาพราหมณ์ควบคู่ไปกับศาสนาพุทธ ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อมีการสถาปนาเมืองชัยครี้นั้น จารึกปราสาทพระขรรค์บันทึกไว้ว่าเมืองแห่งนี้มีความยอดเยี่ยมกว่าเมืองปรยาตซึ่ง เป็นเมืองศักดิ์สิทธิ์ของชาวฮินดูในอินเดีย เนื่องจากเมืองปรยาตมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพียง 2 อย่าง ได้แก่ ศาสนาน้ำคงคาและยมุนา แต่เมืองชัยครีมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันยอดเยี่ยมถึง 3 อย่าง ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระศิวะ และพระวิษณุ ดังที่ว่า

เมืองปรยาตทำให้ชาวโลก ไปถึงความบริสุทธิ์ได้ด้วย
การสักการะกราบไหว้ เนื่องจากว่าเมืองปรยาตเป็นที่รวมของ
สิ่งศักดิ์สิทธิ์สองประการ (คงคาและยมุนา) แต่เมืองชัยครีมี
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เยี่ยมยอดถึงสามประการ คือ พระพุทธเจ้า พระศิวะ
และพระวิษณุ ควรจะได้รับการพรรณนาว่าอย่างไรจึงจะเหมาะ
(จिरพัฒน ประพันธ์วิทยา, 2531, น. 85)

รายละเอียดดังกล่าวของเนื้อหาจารึกปราสาทพระขรรค์แตกต่างจากเนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมตรงที่ผู้แต่งจารึกปราสาทตาพรหมจะยกย่องศาสนาพุทธให้เหนือกว่าศาสนาพราหมณ์ และไม่มีรายละเอียดส่วนใดที่ผู้แต่งนำคติความเชื่อทางศาสนาฮินดูมาเทียบเคียงเสมอกับศาสนาพุทธได้เลย

7.2 การสร้างศาสนสถาน

จารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์บันทึกรายละเอียดการสร้างปราสาทตาพรหมและปราสาทพระขรรค์ไว้แตกต่างกัน เนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมโคลกที่ 35-36 ระบุถึงเมืองที่มีชื่อว่าราชวิภาระ (ราชวิภาระนามนี) หรือปราสาทตาพรหม โดยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงมีจุดมุ่งหมายให้พื้นที่แห่งนี้เป็นสถานที่ดูแลพระมารดาของพระพุทธเจ้า รายละเอียดจะเน้นให้เห็นถึงความสวยงามของเมืองราชวิภาระที่สร้างขึ้น ดังที่ยกย่องว่า “เป็นเมืองที่มีร่างกายประดับตกแต่งด้วยรัตนและทองคำที่สว่างไสวโชติช่วง” (นิพัทธ์ แยมเดช, 2558, น. 135) เมื่อสร้างเมืองราชวิภาระ พระเจ้า

ชัยวรมันที่ 7 โปรดให้ประดิษฐานรูปพระมารดาของพระองค์ขึ้นในปี่มหาศักราช 1108 ส่วนปราสาทพระขรรค์เป็นอนุสรณ์ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 โปรดให้สร้างถวายพระเจ้าศรีธรณีนทรวรมันที่ 2 พระราชบิดา จารึกปราสาทพระขรรค์บันทึกการสร้างเมืองชัยศรีหรือปราสาทพระขรรค์ไว้ในโคลกที่ 32 ผู้แต่งกล่าวว่าแผ่นดินที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 กริธาทัพไปรบนั้น นองไปด้วยเลือดของศัตรู ดังนั้น เมื่อสถาปนาเมืองชัยศรีจึงมีการประดับตกแต่งภูมิทัศน์โดยรอบด้วยทอง ดอกบัวและหิน เพื่อกลบร่องรอยคราบเลือดบนพื้นดิน อย่างไรก็ตามในความรู้สึกของผู้แต่ง ความงามที่สัมผัสนั้น “*ย่อมปรากฏเหมือนกับทาด้วยเลือดทั้งหลายจนกระทั่งทุกวันนี้*” (จिरพพัฒน์ ประพันธ์วิทยา, 2531, น. 86) และเนื้อหาจารึกปราสาทพระขรรค์โคลกที่ 34 บันทึกเหตุการณ์ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงเบิกพระเนตรองค์พระประติมาพระเจ้าศรีธรณีนทรวรมันที่ 2 ในรูปพระโลเกศวร ซึ่งมีพระนามว่า “ศรีชัยวรมศวร” ซึ่งประดิษฐานรูปเคารพขึ้นในปี่มหาศักราช 1113 ขึ้น (จिरพพัฒน์ ประพันธ์วิทยา, 2531, น. 87)

7.3 รายการสิ่งของบางส่วนที่ถวายภายในปราสาท

สิ่งของถวายภายในปราสาทตาพรหมและปราสาทพระขรรค์บางรายการมีรายละเอียดแตกต่างกัน จะเห็นได้จากรายการสิ่งของที่ปรากฏในจารึกปราสาทตาพรหม แต่ไม่พบในจารึกปราสาทพระขรรค์ คือ เครื่องเทศ สมุนไพร และยารักษาโรค แม้เนื้อหาจารึกปราสาทพระขรรค์ด้านที่ 2 โคลกที่ 3 ปรากฏศัพท์ว่า “อาโรคยาตเน” แปลว่า ในบริเวณของโรงพยาบาล และด้านที่ 3 โคลกที่ 31 ผู้แต่งบันทึกไว้ว่ามี “วลภิปราสาท” หรือ อาโรคยาศาลาจำนวน 102 แห่ง ดังนี้ “ปัญเฑที่กฤตาสตุ วลภิปราสาทา เทวาสตณตถาคิลาคฤทาณา ตู ปญจาตีติจตุจตุศตตะ” (สมบัติ มั่งมีสุขศิริ, 2558, น.80-81) แต่ก็ไม่ได้ให้รายละเอียดเครื่องยาสมุนไพรแบบที่พบในจารึกประจำอาโรคยาศาลาต่างจากจารึกปราสาทตาพรหม มีการระบุถึงเครื่องเทศสมุนไพรและเครื่องยารักษาโรคจำนวนมาก ดังเช่นตรุษกะ (โคลกที่ 100 และ 112) กลีบดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม (โคลกที่ 100 และ 113) ไขมันชะมดเซ็ด (โคลกที่ 101) ชิงแห้ง (โคลกที่ 102) มหาหิงคุ์ (โคลกที่ 113 และ 137) ดีปลีและผงดีปลี (โคลกที่ 125 และ 126) บุนนาค (โคลกที่ 126) ทั้งทั้งสะ ซึ่งสันนิษฐานว่า คือ ปลิง (โคลกที่ 129) ตันกันทัง ตันหะลาย ตันชั้นสัย

(โคลกที่ 134) เป็นต้น ซึ่งสันนิษฐานว่าปราสาทตาพรหมน่าจะเป็นคลังเก็บเครื่องยาสมุนไพรแล้วแจกจ่ายส่งต่อไปยังอารยาศาลาในแต่ละแห่ง เพราะเนื้อความจารึกประจำอารยาศาลามีรายชื่อเครื่องยาและสมุนไพรเป็นส่วนมากที่ปรากฏตรงกับจารึกปราสาทตาพรหม

7.4 การกล่าวถึงชื่อเฉพาะ

ในส่วนของชื่อเฉพาะที่ปรากฏในจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์ พบว่ามีรายละเอียดแตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้ประพันธ์จะระบุถึงชื่อเฉพาะไว้ในจารึกของตน ดังนี้

7.4.1 ชื่อเฉพาะที่เป็นรูปเคารพ ชื่อหมู่บ้าน และชื่อตำแหน่ง

1) จารึกปราสาทตาพรหม ระบุถึงชื่อเฉพาะที่เกี่ยวกับรูปเหมือนบุคคลสำคัญ ดังพบว่ามีชื่อรูปเคารพครู ได้แก่ ศรีชัยมงคลารตเทวะและศรีชัยกิริติเทวะ (โคลกที่ 37) ชื่อเฉพาะที่เป็นหมู่บ้าน คือ ราชปตินทร (โคลกที่ 30) ชื่อตำแหน่งที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พระราชทานแก่บุคคลที่น่ายกย่อง ได้แก่ เทวิสวามีและเสนาปติ (โคลกที่ 33)

(2) จารึกปราสาทพระขรรค์ มีชื่อของรูปเคารพจำนวนมาก ได้แก่ พระศรีชัยวรมศวร (โคลกที่ 34) พระศรียศวรเมศวร (โคลกที่ 37) พระศรีจามเปศวรพิมพะ (โคลกที่ 38) พระศรีราชปติศวร พระชัยมงคลารตจุมณี (โคลกที่ 113) พระศรีวิชัยราชจุมณี (โคลกที่ 158) พระศรีวิรัตตีสุดตและพระพิมายสุคต (โคลกที่ 159)

7.4.2 ชื่อเฉพาะที่เป็นชื่อเมือง

จารึกปราสาทพระขรรค์บันทึกชื่อเฉพาะที่เป็นชื่อเมืองจำนวนมาก รายละเอียดในส่วนนี้ไม่พบในจารึกปราสาทตาพรหม ชื่อเมืองหลายชื่อที่ปรากฏในจารึกปราสาทพระขรรค์ ได้แก่ ศรีชัยนตปุระ (โคลกที่ 114) ศรีชัยราชธานี ศรีชัยนตนครี ชัยสิงหวดี ศรีชัยวีรวดี (โคลกที่ 115) ลโวทยปุระ สุวรรณปุระ คัมพูกบัฏฐณะ ชัยราชปุรี (โคลกที่ 116) ศรีชัยวัชรปุรี ศรีชัยสตัมภปุรี ศรีชัยราชคิริ ศรีชัยวีรปุรี (โคลกที่ 117) ศรีชัยวัชรวดี ศรีชัยกิริตปุรี ศรีวิชยาทิปุรี (โคลกที่ 118) ศรีชัยสิงหคราม มัธยมครามกะ

สมเรนทรคราม ศรีชัยบุรี (โคลกที่ 119) วีราโรตตรกะ ปูรพาพาส (โคลกที่ 120) เมืองยโสธรปุระ ประเทศจามปา (โคลกที่ 122) เมืองวิมาย เมืองชัยวดี เมืองชัยสิงหวดี (โคลกที่ 123) เมืองชัยวีรวดี เมืองชัยราชคีรี เมืองศรีสุวีรบุรี (โคลกที่ 124) (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2509, น. 56-57)

7.4.3 ชื่อเฉพาะที่เป็นชื่อตัวละครในวรรณคดีของอินเดีย

(1) จาริกปราสาทตาพรหม ระบุชื่อเฉพาะที่เป็นตัวละครในมหากาพย์ คือ ชนเมชชัย (โคลกที่ 26) และ (2) จาริกปราสาทพระขรรค์ ระบุชื่อเฉพาะที่เป็นตัวละครในรามายณะและมหากาพย์ ได้แก่ เจ้าแห่งเจติ พระเจ้าคามี ฤาษีฤจิกะ (โคลกที่ 28) พระรามภารคะ (ปรศุราม) (โคลกที่ 29) อินทรชิต (โคลกที่ 30) ภิษมะ (โคลกที่ 31) อนึ่ง ในจาริกปราสาทพระขรรค์ยังกล่าวถึงชื่อของพราหมณ์ ได้แก่ ศรีสุรยภักฎะ (โคลกที่ 166) และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ นายพรานชิตนทร (ถวายนึ่งทำด้วยไม้แต่พระพุทธเจ้า) (โคลกที่ 167) ซึ่งชื่อเฉพาะดังกล่าวนี้ไม่พบในจาริกปราสาทตาพรหม

7.5 เนื้อหาในส่วนบทลงท้าย

เนื้อหาจาริกปราสาทตาพรหมและจาริกปราสาทพระขรรค์ในส่วนบทลงท้ายหรือบทจบเรื่องมีความแตกต่างกัน เห็นได้จากการบรรยายละเอียดของผู้แต่ง ผู้แต่งจาริกปราสาทตาพรหมให้ข้อมูลว่าพระองค์มีพระนามว่า ศรีสุรยกุมาร เป็นพระโอรสของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ประสูติจากพระอัครมเหสีได้แต่งบทสรรเสริญนี้ ส่วนผู้แต่งจาริกปราสาทพระขรรค์ให้ข้อมูลว่าพระองค์มีพระนามว่า ศรีวีรกุมาร เป็นพระโอรสของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ประสูติจากพระนางราเชนทรเทวี พระอัครมเหสีของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 และยังขยายรายละเอียดมากกว่าเนื้อหาจาริกปราสาทตาพรหม โดยแจกแจงพระคุณสมบัติของเจ้าชายศรีวีรกุมารว่าเป็นผู้คงแก่เรียน เป็นผู้ที่อยู่แนวหน้าบรรดาทหาร มีความงามชนะพระกามเทพ ได้รับความเคารพจากผู้สร้างงานศิลปะทั้งหลาย และมีความประเสริฐยิ่งในบรรดาผู้ประพฤดิธรรม (จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา, 2531, น. 33)

นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาในส่วนการประกอบพิธีกรรมในศาสนสถานซึ่งมีรายละเอียดแตกต่างกัน ดังพบว่าเนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมจะกล่าวถึงพิธีทางศาสนาที่กระทำขึ้น 18 ครั้ง และมีการจัดพิธีสงกรานต์ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุก ๆ ปี มีพิธีเฉลิมฉลองรูปเคารพของพระนางปรัชญาปารมิตาที่จัดขึ้นในวันแรม 8 ค่ำไปจนถึงวันขึ้น 15 ค่ำ ของเดือนจัตระ ซึ่งเป็นฤดูใบไม้ผลิ (Pradeep Kumar Kapur and SachchidanandSahai, 2007, p. 52-53) พิธีกรรมดังกล่าวนี้ไม่ได้ระบุไว้ในจารึกปราสาทพระขรรค์ หากแต่เนื้อหาจารึกปราสาทพระขรรค์เฉพาะเจาะจงที่การทำพิธีเบิกพระเนตรรูปเคารพ (จिरพัณน์ ประพันธ์วิทยา, 2531, น. 87)

8. จารึกปราสาทตาพรหมในฐานะต้นแบบจารึกปราสาทพระขรรค์

เนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันอย่างชัดเจน ยิ่งไปกว่านั้น ยังทำให้เห็นถึงความเป็นต้นแบบของจารึกปราสาทตาพรหมที่ส่งอิทธิพลมายังการแต่งจารึกปราสาทพระขรรค์ด้วย ดังรายละเอียดที่จะอภิปรายใน 3 ประเด็น ได้แก่ (1) ลำดับเวลาของการเขียนจารึกและสถานภาพของผู้ประพันธ์ (2) โครงสร้างของเนื้อหาและรายละเอียดของเนื้อหา และ (3) การสร้างสรรค์อঙ্การ ดังนี้

8.1 ลำดับเวลาของการเขียนจารึกและสถานภาพของผู้ประพันธ์

จารึกปราสาทตาพรหมเป็นต้นแบบของการแต่งบทสดุดีพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งส่งอิทธิพลต่อการแต่งจารึกปราสาทพระขรรค์ในเวลาต่อมา ข้อยืนยันดังกล่าวคือช่วงระยะเวลาของก่อสร้างปราสาทตาพรหมและปราสาทพระขรรค์ เห็นได้จากจารึกปราสาทตาพรหมสร้างขึ้นในช่วงที่มีการสถาปนาปราสาทตาพรหม เพื่อเป็นพุทธวิหารประดิษฐานรูปเคารพพระนางปรัชญาปารมิตา ในปีมหาศักราช 1108 ก่อนที่จะสร้างรูปเคารพพระโลเกศวรที่มีนามว่าศรีชยวรมศวร ซึ่งประดิษฐานไว้ภายในปราสาทพระขรรค์ ในปีมหาศักราช 1113 ด้วยระยะเวลาการก่อสร้างปราสาททั้งสองหลังที่

ห่างกัน 5 ปี จารึกปราสาทตาพรหมจึงสร้างขึ้นก่อนจารึกปราสาทพระขรรค์ และการที่เนื้อหาจารึกทั้งสองหลักระบุถึงชื่อผู้ประพันธ์ ซึ่งมีการให้รายละเอียดไว้ในโคลกบทสุดท้ายว่าผู้ประพันธ์เป็นพระโอรสของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แม้จะไม่ใช่ผู้ประพันธ์คนเดียวกันแต่ก็ได้ประสูติจากพระราชบิดาเดียวกัน ดังนั้นสถานภาพของผู้ประพันธ์จึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน อีกทั้งน่าจะมีความใกล้ชิดกับพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 อยู่มาก

เนื้อความจารึกปราสาทตาพรหมที่เจ้าชายศรีสุรยกุมารแต่งขึ้นก่อน เพื่อให้มีจุดมุ่งหมายสวดดีพระเกียรติพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 น่าจะเป็นที่รับรู้ภายในราชสำนักและอาจเป็นไปได้ว่าพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พอพระทัยการแต่งคำประพันธ์ของเจ้าชายศรีสุรยกุมารผู้เป็นพระโอรสอยู่ไม่น้อย เนื่องจากจารึกปราสาทตาพรหมแสดงรายละเอียดว่าเจ้าชายศรีสุรยกุมารเป็นอาลักษณ์จดจารเนื้อความตามกระแสรับสั่งของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เนื้อหาที่เจ้าชายศรีสุรยกุมารจดจารขึ้นมานี้ เจ้าชายศรีวิกรมารน่าจะทรงได้อ่านบทประพันธ์ด้วย เพราะฉะนั้นเวลาต่อมาเมื่อเจ้าชายศรีวิกรมารแต่งบทจารึกสวดดีพระเกียรติพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ขึ้นอีกหลักหนึ่งโดยประดิษฐานไว้ภายในปราสาทพระขรรค์ เจ้าชายศรีวิกรมารจึงนำเนื้อความที่เจ้าชายศรีสุรยกุมารแต่งไว้ดีอยู่แล้วมาอ้างถึงในจารึกปราสาทพระขรรค์นั่นเอง

8.2 โครงสร้างของเนื้อหาและรายละเอียดของเนื้อหา

จารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์มีโครงสร้างของเนื้อหา 4 ส่วน สอดคล้องกัน เริ่มตั้งแต่โครงสร้างเนื้อหาที่เป็นบทบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โครงสร้างเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 โครงสร้างเนื้อหาที่ระบุถึงรายละเอียดรายการสิ่งของที่อุทิศภายในปราสาท และโครงสร้างเนื้อหาลำดับสุดท้าย คือ บทลงท้าย ซึ่งเป็นสารของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 การที่จารึกทั้งสองหลักมีโครงสร้างเนื้อหา สอดคล้องกันนี้ ทำให้เห็นถึงความเป็นต้นแบบของจารึกปราสาทตาพรหมซึ่งส่งอิทธิพลมายังการแต่งจารึกปราสาทพระขรรค์ ดังที่จารึกปราสาทพระขรรค์ยังคงรูปแบบโครงสร้างของเนื้อหาและรายละเอียดของเนื้อหาไว้สอดคล้องกับจารึกปราสาทตาพรหม จากการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะร่วมของเนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหม

และจารึกปราสาทพระขรรค์ พบว่าโครงสร้างเนื้อหาในส่วนแรกที่เป็นบทบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กับโครงสร้างเนื้อหาในส่วนที่สองที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 จารึกทั้งสองหลัก มีรายละเอียดเหมือนกันทุกประการ ในที่นี้ น่าจะแสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้ประพันธ์จารึกปราสาทตาพรหมได้เป็นอย่างดี เพราะเนื้อหาในจารึกตั้งแต่โคลกแรก จนถึงโคลกที่ 18 เนื้อหาสื่อความหมายครบถ้วนสมบูรณ์นับตั้งแต่การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จนถึงการบ่งชี้ถึงสายตระกูลของกษัตริย์อย่างเป็นทางการเป็นลำดับชั้น โดยเฉพาะเชื้อสายทางฝ่ายพระราชมารดาซึ่งมีการพรรณนาอย่างละเอียด จะเห็นได้ว่าเนื้อความที่แต่งไว้อย่างยอดเยี่ยมส่งผลให้ผู้แต่งจารึกปราสาทพระขรรค์นำเนื้อหาช่วงตอนต้นของจารึกปราสาทตาพรหมมากล่าวซ้ำอีก ต่อจากนั้นจึงแสดงรายละเอียดเนื้อหาให้แตกต่างออกไป อนึ่ง จะเห็นได้ว่าความสำคัญของโครงสร้างเนื้อหาของจารึกทั้งสองหลักที่สอดคล้องกันเป็นกรอบการสร้างเนื้อหาจารึกให้มีเอกภาพ ทำให้รายละเอียดที่ผู้ประพันธ์แจกแจงรายการสิ่งของภายในศาสนสถานซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก รวมทั้งชื่อเฉพาะ อาทิ เมืองต่าง ๆ หรือรูปปั้นพระนามต่าง ๆ ล้วนแสดงเนื้อหาอย่างเป็นสัดส่วน และสามารถจำแนกรายละเอียดปลีกย่อยของเนื้อหาได้อย่างชัดเจนด้วย

8.3 การสร้างสรรค์อสังการ

จารึกปราสาทตาพรหมมีอิทธิพลต่อการแต่งจารึกปราสาทพระขรรค์อยู่มาก จะเห็นได้จากการสร้างสรรค์อสังการหรือความงดงามของบทประพันธ์ในมิติที่เหมือนกัน ดังเช่น เนื้อหาในโคลกที่ 19 จารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์กล่าวถึงพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ขณะประสูติไว้สอดคล้องกัน ผู้แต่งใช้แนวคิดกวิสมยะ (ชนบทการประพันธ์ของกวี) โดยกล่าวอ้างว่าพระพรหมเป็นเทพผู้รังสรรค์พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ให้เป็นต้นแบบของมนุษย์บนโลก จารึกปราสาทตาพรหมกล่าวว่าพระพรหมได้ “ทอดพระเนตรร่างของพระการตติเกยะที่แยกกันอยู่ ถูกทำให้เป็นหนึ่งเดียว ด้วยความยินดี คือ การกอดกันอย่างแนบแน่น ก็เลยทรงสร้างพระองค์ (พระเจ้าชัยวรมันที่ 7) ขึ้นมาให้เป็นขุมทรัพย์เพียงหนึ่งเดียว” (นิพัทธ์ แยมเดช, 2558, น. 124-125) ส่วนจารึกปราสาทพระขรรค์กล่าวว่า “พระพรหมเมื่อประสงค์ที่จะสร้างคงจะได้รวบรวมความงามในโลก แล้ววางความงามที่รดด้วยน้ำอมฤตแล้วไว้บนที่รองรับ (ร่างกาย) แล้วจึง

ได้ทรงสร้างพระองค์ ซึ่งเพียบพร้อมด้วยลักษณะที่ดี” (จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา, 2531, น. 84) อย่างไรก็ตามเนื้อหาจารึกปราสาทพระขรรค์หลายบทพยายามเน้นอสังการให้ สลับซับซ้อนยิ่งกว่าอสังการในจารึกปราสาทตาพรหม โดยการอ้างถึงตัวละครในมหากาพย์ ของอินเดียหลากหลายมากกว่าในจารึกปราสาทตาพรหม ดังเนื้อหาในโคลงหลายบท ของจารึกปราสาทพระขรรค์อ้างถึงตัวละครในมหากาพย์ของอินเดียเพื่อสื่อ จินตนาการให้มีมิติงดงามยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น เนื้อหาจารึกปราสาทพระขรรค์ โสลกที่ 30 เมื่อพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ถวายเทวรูปเต็นร์าสององค์ซึ่งหล่อด้วยทองคำประดิษฐาน ไว้ภายในปราสาทพระขรรค์ ผู้แต่งกล่าวว่า “รูปทั้งสองนั้นเป็นเหมือนกับพระราชาวะ ทั้งสอง” (จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา, 2531, น. 86) คือ เปรียบเทียบรูปเคารพว่ามีความ งดงามและมีชีวิตจิตใจราวกับราชาวะ (พระรามและพระลักษมณ์) และเนื้อหาโคลงที่ 31 ผู้แต่งแสดงความจงนงนยโดยกล่าวถึงพระรามและภีษมะที่ได้รับการสวดดี เพียงเพราะ พระบิดาเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั่วคราว แต่เมื่อเปรียบเทียบกับพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แล้ว “ฝ่ายพระองค์จะได้รับการสวดดีขนาดไหน ในเมื่อพระโลกนาถผู้เกิดขึ้นเองและมีสักร ได้รับการกราบไหว้บูชาตลอดเวลา” (จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา, 2531, น. 86)

จากการพิจารณาภูมิหลังของจารึกปราสาทตาพรหมซึ่งแต่งขึ้นก่อนจารึก ปราสาทพระขรรค์อยู่หลายปี การพิจารณาสถานภาพของผู้แต่งซึ่งมีความสัมพันธ์ ใกล้ชิดกัน รวมทั้งเนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมซึ่งมีการจัดวางโครงสร้างของเนื้อหา อย่างเป็นระบบ และรายละเอียดของเนื้อหาเป็นบทประศาสตร์สดีพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่มี ลีลาการแต่งอย่างประณีต มีอสังการงดงาม จารึกปราสาทตาพรหมจึงเป็นต้นแบบ การเขียนบทประศาสตร์สดีพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่ส่งอิทธิพลต่อการแต่งจารึกปราสาท พระขรรค์ โดยเฉพาะในส่วนของโครงสร้างเนื้อหาจารึกปราสาทพระขรรค์ มีการแบ่ง รายละเอียดของเนื้อหาเป็นสัดส่วนเช่นเดียวกับเนื้อหาจารึกปราสาทตาพรหมตั้งแต่ ลำดับเนื้อหาบทบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เนื้อหาเกี่ยวกับพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทั้งรายละเอียด ของเชื้อสายกษัตริย์และบทยกย่องพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เนื้อหาเกี่ยวกับการสร้าง สิ่งก่อสร้าง และรายการสิ่งของที่อุทิศถวายภายในศาสนสถาน และเนื้อหาในบทลงท้าย นอกจากนี้ลีลาการแต่งที่งดงามลึกซึ้งโดยผู้แต่งจารึกปราสาทพระขรรค์ใช้อสังการ ร่วมกันกับจารึกปราสาทตาพรหมอยู่หลายบท และผู้แต่งจารึกปราสาทพระขรรค์ สร้างสรรค์อสังการให้พัฒนาซับซ้อนไปอีกขั้นหนึ่งนั้น ก็น่าจะเป็นสิ่งพิสูจน์ความเป็น

ต้นแบบของจารึกปราสาทตาพรหมที่มีอิทธิพลต่อจารึกปราสาทพระขรรค์อย่างชัดเจน

9. บทสรุป

จากการศึกษาเปรียบเทียบรายละเอียดเนื้อหาของจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์ จะเห็นว่าเนื้อหาของจารึกทั้งสองหลักมีลักษณะร่วมกัน และเนื้อหาบางส่วนมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน ลักษณะร่วมของเนื้อหาปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์เห็นได้ชัดเจนโดยเฉพาะช่วงตอนต้นเรื่องที่มีเนื้อหาเป็นบทบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เนื้อหาที่แสดงข้อมูลทางเชื้อสายของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 และเนื้อหาบางส่วนที่แสดงการสดุดีพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 การบันทึกเนื้อหาของจารึกทั้งสองหลักในส่วนตอนต้น มีสาระสำคัญเหมือนกันทุกประการ บ่งชี้ว่ารายละเอียดในส่วนนี้มีความสำคัญมาก เพราะเนื้อความในจารึกสะท้อนทั้งความเชื่อทางศาสนาและเชื้อสายวงศ์ตระกูลของกษัตริย์ได้ครบถ้วนสมบูรณ์ สะท้อนทั้งอุดมคติทางศาสนาและการยืนยันสิทธิอันชอบธรรมแห่งราชบัลลังก์ เนื้อหาของจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์ยังมีรายละเอียดที่สอดคล้องกัน โดยระบุถึงรายการสิ่งของถวายแก่เทวรูปปรากฏตรงกันในบางส่วน รายการสิ่งของเหล่านี้จะต่างกันเพียงลำดับของบทในจารึกกับปริมาณมากน้อยต่างกัน การที่มีรายการสิ่งของระบุชื่อตรงกัน สะท้อนให้เห็นว่ารายการสิ่งของที่นำมาถวายภายในศาสนสถานเป็นที่นิยมใช้ในกิจกรรมทางศาสนาเหมือนกัน และสิ่งของที่นำมาถวายเป็นผลิตผลการเกษตรที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ อาทิ ข้าวสารที่ใช้หุงบูชาเทพ งาม ถั่วเขียว ผักและผลไม้ น้ำอ้อย น้ำมันจากผลไม้ น้ำผึ้ง นมสด นมเปรี้ยว เป็นต้น ปริมาณสิ่งของดังกล่าวมีจำนวนมาก และยังมีเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย โดยเฉพาะผ้าที่ทำมาจากไหม เครื่องใช้อำนวยความสะดวกสบาย เช่น เตียงนอน วัตถุโลหะอันมีค่าต่างๆ เช่น ทองคำ ทองแดง เงิน รวมทั้งเครื่องประดับประเภทรัตนะจำนวนมากซึ่งถวายเป็นเครื่องบูชาแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งสิ่งของประเภทไม้หอม เครื่องหอม ยิ่งไปกว่านั้นมีการกล่าวถึงรายละเอียดของสิ่งมีชีวิต ที่อยู่อาศัย และสิ่งก่อสร้างในลักษณะที่สอดคล้องกันด้วย

และเนื้อหาที่เป็นสารของกษัตริย์ในช่วงท้ายของจารึกทั้งสองหลักแสดงออกถึงความจงรักภักดีของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่มีต่อพระราชบิดาและพระราชมารดาอย่างสูงสุด

เนื้อหาของจารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์มีรายละเอียดบางประการที่แตกต่างกันออกไปด้วย เห็นได้จากเนื้อหาส่วนที่เป็นบทสดุดีวีรกรรมพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 จารึกทั้งสองหลักจะสดุดีภาพลักษณ์พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในมิติที่แตกต่างกัน จารึกปราสาทตาพรหมเน้นภาพลักษณ์พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่อิงกับคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนามหายานอย่างชัดเจน คือ ความมีเมตตา ส่วนจารึกปราสาทพระขรรค์เน้นภาพลักษณ์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในด้านกษัตริย์ยอดนักรบ รายละเอียดที่ต่างกันยังเห็นได้จากการก่อสร้างศาสนสถาน รายการสิ่งของบางส่วนที่ถวายภายในปราสาทซึ่งไม่ปรากฏในจารึกอีกหลัก การกล่าวถึงชื่อเฉพาะ และเนื้อหาในส่วนบทลงท้ายซึ่งแสดงรายละเอียดของผู้แต่ง

จากการพิจารณาลำดับเวลาของการเขียนจารึกและสภาพของผู้ประพันธ์ โครงสร้างของเนื้อหาและรายละเอียดของเนื้อหา และการสร้างสรรค์อঙ্กการ ทำให้เห็นถึงความเป็นต้นแบบของจารึกปราสาทตาพรหมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างเนื้อหาจารึกปราสาทพระขรรค์ในเวลาต่อมา

จารึกปราสาทตาพรหมและจารึกปราสาทพระขรรค์เป็นจารึกสดุดีพระเกียรติพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 และเป็นจารึกหลักสำคัญที่สุดในรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เนื้อหาจารึกทั้งสองหลักแสดงภาพพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในฐานะเทวราชา ธรรมราชา และพุทธราชา ตลอดจนการที่พระองค์ทรงเป็นผู้เลื่อมใสในกิจการทางศาสนาและทรงเป็นวีรบุรุษยอดนักรบอย่างโดดเด่น ซึ่งรายละเอียดดังกล่าวน่าจะเป็นแนวคิดสำคัญของการสดุดีพระเกียรติกษัตริย์อันอาจส่งอิทธิพลมายังจารึกประเภทสดุดีกษัตริย์ในดินแดนใกล้เคียง รวมถึงงานวรรณกรรมสดุดีพระเกียรติประจำราชสำนักในดินแดนประเทศไทยด้วย

รายการอ้างอิง

- กังวล คัชชिมา. (2550). มุมมองด้านพิธีกรรม ศาสนา และชาตินิยม ในประวัติศาสตร์
เขมร จากจารึกชัมบาก. *วารสารดำรงวิชาการ*, 6(2), 126-144.
- จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา. (2531). จารึกปราสาทพระขรรค์. *นิตยสารไทย-ภารตะ*, 23,
1(1), 81-87.
- จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา. (2531). จารึกปราสาทพระขรรค์. *นิตยสารไทย-ภารตะ*, 23,
1(2), 24-33.
- นิพัทธ์ แยมเดช. (2558). *การศึกษาอสังการในจารึกปราสาทตาพรหมของ
พระเจ้าชัยวรมันที่ 7*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาจารึกศึกษา).
มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- ประเสริฐ ฒ นคร. (2549). *อักษร ภาษา จารึก วรรณกรรม รวมบทนิพนธ์ "เสาหลักทาง
วิชาการ" ของศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ฒ นคร*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ผาสุก อินทราวุธ. (2520). *ศาสนานินดูและประติมานวิทยา*. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมบัติ มั่งมีสุขศิริ. (2558). โรคและยาในจารึกอาโรคยศาลา ใน ศิริสาร เหมือนโพธิ์ทอง
(บ.ก.), *ภาษา-จารึก ฉบับที่ 13 การสัมมนาทางวิชาการเนื่องในวาระฉลองอายุ
ครบ 96 ปีของศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ฒ นคร เรื่อง "ภูมิปัญญาอาเซียน:
เวชศาสตร์ในจารึกและเอกสารโบราณ* (น. 79-96). นนทบุรี: เซน ปรีนติ้ง.
- สุภัทรรติ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. (2509). ศิลาจารึกปราสาทพระขรรค์ของพระเจ้าชัยวรมัน
ที่ 7. *วารสารศิลปากร*, 10, 2 (ก.ค.), 52-60.
- สุภัทรรติ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. (2539). *ศิลปะขอม*. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.
- สุภัทรรติ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. (2547). *ศาสนาพราหมณ์ในอาณาจักรขอม*. กรุงเทพฯ:
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- สุภรณ์ อัครสันโสภณ. (2513). ศิลาจารึกปราสาทพระขรรค์ในบริเวณเมืองพระนคร
ใน *ประชุมศิลปาจารึกภาคที่ 4*, (น. 159-214). กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี.
- อุไรศรี วรตะริน. (2545). *ประชุมอรรถบทเขมร รวมบทความวิชาการของ
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.อุไรศรี วรตะริน*. กรุงเทพฯ:
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

- Cœdès, G. (1906). La stèle de Ta-Prohm. *Bulletin de l'École française d'Extrême-Orient*, 6(1), 44-86.
- Cœdès, G. (1941). La stèle du Prah Khan d'Ankor. *Bulletin de l'École française d'Extrême-Orient*, 41(1), 255-302.
- Freeman, M. & Jacques, C. (2009). *Ancient Angkor*. Bangkok: Amarin Printing.
- Jacques, C. (1999). *Angkor photography by Luc Ionesco, Jac queline and Guy Nafilyan; preface by Federico Mayor; director-general of UNESCO*. Cologne: Konemann.
- Kapur, P. K. & Sahai, S. (2007). *Ta Prohm: A glorious era in Angkor civilization*. Bangkok: White Lotus.
- Maxwell, Thomas S. (2007). The stele inscription of Preah Khan, Angkor text with translation and commentary. *Udaya: Journal of Khmer Studies*, (8), 1-113.
- Monier-Williams, M. (1960). *A Sanskrit-English dictionary: etymologically and philologically arranged with special reference to Cognate Indo-European languages*. Oxford: Clarendon Press.